

Síla zbraní, síla mužů

V č. 1/95 *Vojenských rozhledů* byl uveřejněn článek „Válka zbraní, nebo válka lidí?“, jehož autorem byl Marc Défourneaux. Tentýž autor napsal i následující článek, který byl převzat z francouzského časopisu *Défense nationale* z dubna 1995.

* * *

Podle současné strategické terminologie byla druhá světová válka dvojitou válkou „silného proti silnému“, na jedné straně - v Evropě a Africe - mezi třetí říší a tak zvanou „velkou čtyřkou“, na druhé straně - v Pacifické oblasti - mezi Japonskem a v podstatě prvním z této čtyřky, tj. Spojenými státy. V obou případech zvítězil silnější.

Od té doby různí strategové kodifikovali válku „slabého proti silnému“, zejména Mao Ce-tung se svými partyzány a francouzští strategové se svými jadernými zbraněmi. Přesto po celou dobu trvání studené války se Atlantická aliance všeobecně a Spojené státy zvláště připravovaly k válce silného proti silnému vzhledem k Sovětskému svazu a francouzská slabost přesto spočívala v jaderné úrovni. Z toho vyplývala síla, která odstrašovala před vzájemným střetnutím, a konflikt Východ-Západ se projevoval periferijními konflikty „se zplnomocněním“, v nichž zejména země Západu čelily zemím „třetího“ světa.

„Co na tom záleží: kdo může nejvíce, může i méně,“ myslely si západní nejprůmyslovější národy a říkaly si, že zbraně vyvinuté k tomu, aby čelily Sovětům, by byly tím spíše účinné proti slabším protivníkům. Obrovská kvalitativní i kvantitativní převaha umožnila Spojeným státům udělat krátký proces s iráckou armádou v roce 1991. Co může být banálnější než vidět, jak první armáda světa porazí armádu považovanou za čtvrtou nejsilnější?

Avšak americkému lidu se to nezdálo být banálním, neboť přivítal svoje „hochy“ jako hrdiny a jejich velitele jako triumfátora! Toto vítězství svým bleskovým charakterem smazalo ponižující vzpomínku na Vietnam před dvaceti léty, kde byla první armáda světa poražena armádou mnohem méně vyzbrojenou. Stejně jako byla neporazitelná Rudá armáda poražena v Afghánistánu v roce 1988. Takto Amerika věřila, že konečně našla lék proti všem porážkám tohoto druhu, a začala srdnatě snít o „novém světovém řádu“, kdy průmyslové a demokratické národy budou moci od nynějška vládnout na planetě pomocí válek bez lidských ztrát, pouze díky účinnosti své výzbroje. Právě v důsledku této jistoty vyslala v prosinci 1992 svoje vojska do Somálska před obrazovkami všech světových televizních společností...

Výsledek je znám: první armáda světa opustila Somálsko potají 31. března 1994. Zanechala zemi ve stejně chaotickém stavu jako při jejím příchodu. Přeměnila malého „vojevůdce“ v hrdinu oslavovaného v lidovém myšlení za jeho vítězství nad Spojenými státy americkými, stejně jako v roce 1972 byli těmito hrdiny partyzáni vietcongu. Zanechala zemi „modrým přílbám“, které zůstaly na místě, aby se pokoušely „udržet mír“, jako v troskách bývalé Jugoslávie. Neboť v těchto troskách se historie opakuje: v Bosně a Hercegovině hrstka srbských milic otevřeně vzdoruje „nejmocnějším“ organizacím světa - Spojeným národům a Severoatlantické alianci - a nakonec je nutí ustupovat, zatímco ruská armáda

zjišťuje, že čečenští bojovníci jsou vůči bombardování mnohem odolnější, než se předpokládalo.

Nuže, kde je chyba? Jakými důvody je možno vysvětlit, že slabý může občas být silnější než silný?

*

Chyba je v definici síly, pošetile ztotožňované s pouhou silou zbraní, která je zase někdy ztotožňována s jejich pouhou technologickou úrovní.

Žádná zbraň není zřejmě absolutní vzhledem k protivníkům stejné úrovně, schopným rozvíjet obranu. Dokonce vzhledem ke „slabým“ protivníkům je účinnost moderních zbraňových systémů spojena s určitou zranitelností, když je založena na úrovni podporované organizací a integrací, neboť je snadnější dezorganizovat než ničit: když jsou všechny prvky nějakého systému vzájemně závislé, postačí velmi omezená destrukce ke zničení účinnosti celku. Naopak, pro potlačení hrozby nezávislých partyzánů je nutno je zničit jednotlivě až do posledního.

Síla zbraní již není univerzální, protože je omezena na ta bojiště, na nichž mohou být tyto zbraně použity s úspěchem. Jestliže se podíváme na statistiky světového obchodu, je tento úspěch nesporný na všech „bojištích“ hospodářské války, avšak v oblasti úzce vojenské je radiolokátor dalekého dosahu nebo těžký tank málo užitečný v horské džungli a „intelligence“ střely s plochou dráhou letu nepostačuje k odhalení odstřelovače v Sarajevu nebo „vojevůdce“ v Mogadišu.

Konečně, síla zbraní není výlučná, protože tam, kde těžké tanky, dokonalé elektronické prostředky a umělá inteligence přestanou fungovat, muži pokračují v boji: na zemi stále více zalidněné je zasazení muže vždy nejrozšířenějším prostředkem pro vedení války. Neboť mezi nízkými, vysoce „technologickými“ početními stavy a velkými davy, dokonce hůře vyzbrojenými, může počet ještě překonat výkonnost: afričtí zemědělci, i když nemají žádné morální skrupule, aby zabíjeli, pálili nebo otravovali kobyly, nemohou vždy zabránit, aby jim kobyly nezničily úrodu.

Takto, přes určitá nadšená prohlášení, která byla přednesena po ukončení „Pouštní bouře“ v roce 1991, se válka nestala výlučnou záležitostí elektroniky a síla zbraní v ní nepotlačila to, co po tisíciletí vytvářelo velikost národů: sílu mužů.

*

„Pro vedení války postačí několik úderníků“, tvrdili v rozčilení někteří studenti důstojnické školy v Saint-Cyr v roce 1984, při protestech proti „intelektualizaci“ svého vyučování. Přesto neupadejme do technologického pesimismu ve prospěch romantického kultu muže! Jestliže by jednoho dne byla válka vedena v kosmu, měla by více nadějí, že se bude podobat verzi „strategické obranné iniciativy hvězdné války“ než verzi hollywoodské, tj. byla by spíše obrovským střetáváním elektronických automatů než bojem rytířů ozbrojených laserovými šavlemi a morální silou. A dokonce na pozemních bojištích, kde člověk zůstává důležitým prvkem, je možné jednoduchým prakem - a případně pomocí „úderníků“ - zabít Goliáše, ale určitě není možné zničit tank. Rozdíl mezi Davidem a jeho moderními soupeři spočívá hlavně v technickém pokroku: technický pokrok umožnil nahradit prak protitankovou nebo protiletadlovou raketou odpalovanou z ramene a právě díky těmto rake-

tám se odhodlaným partyzánům podařilo odstrašit Sovětský svaz od pokračování války v horách Afghánistánu.

Samozřejmě, je zapotřebí ještě paže, aby raketu držela, a velká dávka odvahy k jejímu odpálení. Obecně řečeno - všude, kde se muž fyzicky zúčastní boje s jinými ambicemi než masakrovat nožem nebo mačetou civily nepřátelského etnika, může se stále méně obejít bez technologie, avšak nikdy se nemůže obejít bez odvahy: po tisíciletí se na tom vůbec nic nezměnilo. Jenže „industrializovaný člověk“ se během posledních desetiletí značně změnil, což někdy vede k názoru, že odvaha a odolnost jsou vlastnosti, které lze snáze najít u lidí ve „třetím“ světě, kteří jsou zvyklí na tvrdý život a nemají co ztratit, než u národů narozených v pohodlí a zvyklých na ně.

Za těchto okolností důležitým problémem dnes není individuální odvaha několika občanů, nýbrž odhodlání národa jako celku. V roce 1942 Spojené státy chtěly a mohly vyvinout obrovské úsilí pro současný vstup do války proti Japonsku a proti Německu. Později chtěly a mohly nasadit zbraně a vojáky potřebné k ochraně Jižní Koreje proti komunismu v roce 1950 a k vítězství nad Irákem v roce 1991. Toto odhodlání jim dodalo věrohodnosti, když hrozily Iráku represáliemi v případě nové agrese. Nicméně v šedesátých letech váhaly vyslat ihned na začátku velké síly do Vietnamu a nakonec ponechaly zemi jejímu osudu v roce 1973. V ní zůstalo 58 000 padlých Američanů. Potom Spojené státy chvatně opustily Libanon v roce 1983 poté, co bylo výbuchem v bejrútských kasárnách zabito 241 příslušníků námořní pěchoty, a to ve stejné době, kdy Francie ztratila 58 mužů při výbuchu jejího „Drakkaru“. Potom v roce 1994 opustily Somálsko po ztrátě 18 mužů, a přitom se obezřele zdržely toho, aby šly zmírňovat evropskou nedostatečnost v Bosně, a souhlasily s důležitými ústupky haitskému diktátorovi, aby si zajistily vylovení na ostrově podle zásady „žádní mrtví“ poté, co zjistily, že síla zbraní nepostačuje k vyřešení všech problémů. Bylo jasné, že úloha „světového četníka“ přesahovala to, co chtěly dělat i to, co mohly dělat.

Zde se nacházíme před situací zcela odlišnou od kolektivní zbabělosti národa stojícího před hrozbou války „silného proti silnému“, kterou prokázaly například Francie a Velká Británie v Mnichově v roce 1938 a která se objevila znovu během studené války vyjádřená výrokem „raději rudý než mrtvý!“ v bohatých zemích západní Evropy. Vlády dotyčných zemí sice hlásaly opačné odhodlání, avšak v téže době některé z nich ustupovaly požadavkům mezinárodního terorismu podporovaného zeměmi mnohem „slabšími“, než byl Varšavský pakt.

*

Je nutné se vyvarovat toho, abychom směřovali velmi rozmanité příčiny podléhající úsudkům zcela odlišných hodnot: kolektivní zbabělost národa před bojem, který by měl vést, panický strach vlády z myšlenky týkající se vystavení života několika občanů ohrožení, její zdrženlivost před riskováním života svých vojáků a varování veřejného mínění před použitím mohutných prostředků „silných“ proti „slabému“.

Pokud jde o první typ zbabělosti, rozpad Varšavského paktu alespoň pro daný okamžik odstranil riziko, že nějaký západoevropský národ bude muset volit mezi rudým a mrtvým. Naproti tomu, tento rozpad zvýšil počet těch, kteří budou muset provádět omezené intervence a vyslat vojáky do konfliktů bosenského typu, tj. do „slabších“ zemí. Problém má tedy jinou povahu: síla zbraní může někdy vytvářet slabost tím, že „silnému“ naznačuje možnost vítězství za nižší cenu, dokonce za cenu žádného mrtvého, a vyvolávat tak demo-

bilizační postoj, který neodolá prvému nárazu skutečností. Síla „slabého“ proti „silnému“ není tudíž schopností ho zničit, nýbrž prostou možností mu škodit (tento pojem neobsahuje žádný hodnotový úsudek), což spočívá v tom, že mu způsobí určité ztráty, jejichž účinek závisí v podstatě na morální pevnosti „silného“.

Odmítání průmyslových národů vystavovat lidské životy ohrožení je zcela legitimní, především z hlediska demografických křivek. V každém případě by nikdo neměl odsuzovat nějaký národ pro jeho přání chránit svoje vojáky. Avšak důvodem existence armády je být zasazena v případě potřeby a její kolektivní velikost spočívá v přijímání rizik a eventuálně individuálních obětí. Vzhledem k tomu žádná vláda anebo velká mezinárodní organizace si nemůže současně dovolit přepych působivých veřejných prohlášení a zároveň odmítat riziko lidských ztrát, které tato činnost obsahuje, nebo dokonce okázale hrozit „rušiteli“ nelítostnými represáliemi a potom se zesměšňovat tím, že tyto hrozby nikdy neuskuteční, přičemž vrcholem vlastního zesměšňování je vysílat vlastní vojáky, aby přijímali rány bez povolení je vracet.

Země nemůže zakládat celou svou obrannou doktrínu na hrozbě jadernými údery vůči „silným“ zemím schopným rovněž jaderné odvety - tj. na prohlášení nejvyšší a případně i sebevražedné odhodlanosti - a podřývat svou věrohodnost ustupováním terorismu, aby se vyhnula bombě anebo osvobodila několik civilních rukojmí.

Odchod Francouzů z Alžírsko a odchod Američanů z Vietnamu byly do značné míry způsobeny takovými pocity, tj. přáním zastavit ohrožování lidských životů a přáním osvobodit zajatce. Nicméně se k tomu připojil jiný pocit: špatné svědomí týkající se ztrát nebo prostě špatného zacházení s nepřítelem. Zde se jedná o zcela jiný problém, jehož vliv musí nutně narůstat s rozšiřováním přímých televizních přenosů z válek. Mohli bychom si jen blahopřát k tomu, jestliže by objektivita a dokonce pouhá pravda byly trvalou zásadou chování sdělovacích prostředků, což je v této věci důležité, neboť síla obrazu nabyla nadměrnou moc rozhodovat, zda nějaká slabá země (nebo nějaká národní či etnická menšina) je hodna soucitu, nebo odsouzena ke lhostejnosti. Ve druhém případě slabost zůstane slabostí. V prvním případě bude tvořit sílu, která v mezním případě bude mocnější, když bude neozbrojena: touto metodou se Gándhímu podařilo zvítězit nad britským impériem.

*

Existují však základní rozdíly mezi silou zbraní, silou reálnou, a tím, co je považováno za velikost národa. V té míře, v jaké status „velkého národa“ předpokládá schopnost ovlivňovat průběhy událostí ve světě působením na jiné státy, představuje reálnou sílu. Avšak tato síla není pouze vojenská - ekonomická síla dnes hraje převládající úlohu - a dokonce, když obsahuje pouze svou vojenskou složku, neměří se velikost silou zbraní, neboť tato síla je provázena vůlí sloužit (v případě potřeby zasazení mužů). Naopak, země nebo pouze skupina mužů s malým počtem zbraní, avšak velkým odhodláním, může vykonávat moc spojenou s poškozováním, která není úměrná její skutečné velikosti: např. defenzivní poškozování okupanta, jak nám to nedávno připomínaly vzpomínky na různé akce francouzského hnutí odporu za druhé světové války, nebo ofenzivní poškozování vně vlastních hranic, jak to dokazuje mnoho teroristických akcí.

Jadernou silou technicky věrohodnou z hlediska výkonnosti a kvantity a věrohodnou vůlí k obraně může země odstrašovat jinou stejně silnou a dokonce silnější zemi od přímého útoku na sebe: taková síla je kritériem velikosti.

Pomocí mohutné klasické síly - jejíž použití je věrohodnější než použití jaderné síly proti slabším zemím - může země částečně diktovat svůj zákon ve světě nebo alespoň ovlivňovat jeho běh. Může být „velkým“ národem, avšak s takovou skutečnou mocí, která bude vždy úměrná její síle a odhodlanosti.

Země s jednoduchou sebeobranou milicí, s lehkou výzbrojí pro obranu horského nebo zalesněného regionu se nemůže vyhnout tomu, aby do ní nevnikla jiná, silněji vyzbrojená armáda, avšak do té míry, v níž její občané - vojáci - mají motivaci vedoucí až k vůli k oběti - s tou výhradou, že jejich lehké zbraně nejsou synonymem nadměrné primitivity - což může působit jistým škodlivým způsobem na okupanta guerillovými metodami. Rozsah této moci nyní závisí v podstatě na motivaci agresora: jestliže není příliš citlivý vůči jistým ztrátám a má malý sklon k pocitu viny, nakonec dosáhne svého cíle. Avšak jestliže považuje smrt některých svých vojáků za psychologicky příliš vážnou a jestliže je jeho domácí veřejné mínění zatíženo špatným svědomím, jeho počáteční vítězství se z dlouhodobého hlediska promění v porážku.

Za těchto okolností ani taková země jako komunistický Vietnam, která dokázala uplatňovat rozsáhlé a rozhodující defenzivní možnosti poškozování proti Francii a potom proti Spojeným státům a na základě toho získat velký vzhlas, není schopna prosazovat svou vůli ve světě a nabýt tak status „velkého národa“. A jestliže se tento status nenabývá sebeobranou armádou, nezíská se tím spíše pomocí milice určené k útokům na slabé sousedy: Srbsko zůstává malou zemí, nicméně jeho milice poskytuje možnost klidně napadat země značně „silnější“ a zesměšňovat je, a to odstrašující možností škodit. Od tohoto okamžiku by tyto „silnější“ země, aby čelily agresí, měly přijmout pozemní boj v nepříznivém terénu a za podmínek málo vhodných pro rozsáhlé zasazení techniky. Tím spíše, že započaly rozmisťovat „ozbrojená rukojmí“ - modré přílby.

Status „velkého“ se nenabývá ani teroristickou schopností založenou na osobách nastražujících bomby, ani na únoscích rukojmí. Avšak touto ofenzivní možností škodit se nabývá i schopnost vykonávat určitý vliv na ochablý svět. Jestliže si obstarají navíc nějaké zbraně hromadného ničení, budou schopny uskutečňovat skutečné vydírání.

Žádnou možnost být považován za „velký“ národ nemá ten, kdo nemá ani zbraně ani ozbrojené síly, nýbrž pouze miliony hladových krků. Avšak může nakonec vniknout do mocných zemí, vyzbrojených pro třetí světovou válku, ale psychologicky bezbranných při pohledu na bídu, a bezbranných dokonce i materiálně před jejich počtem, stejně jako afričtí vesničané před kobyilkami.

Od okamžiku, kdy může být „velký“ národ přinucen, aby s hanbou vyklidil malou zemi, kterou podle svého názoru mohl ovládnout, aby se vzdal praktického uplatňování hlasitě proklamovaných morálních principů a aby eventuálně ustupoval vydírání malými zeměmi, a to vše bez možnosti zastavit u sebe sílící proud běd světa, vyvstává otázka: k čemu slouží být velký a silný?